

DET KONGELIGE
FORSVARSDEPARTEMENT

Statsråden

Kontroll- og konstitusjonskomiteen
Stortinget
0026 Oslo

Tidl. ref.

Vår ref.
2014/02491-68/FD III/AUB

Dato **29 MAI 2015**

FORSVARETS AVHENDING AV MATERIELL

Jeg viser til kontroll- og konstitusjonskomiteens brev av 21. mai 2015, hvor det bes om ytterligere svar vedrørende Forsvarets avhending av materiell.

«Komiteen ber om statsrådets kommentarer til om hun hadde de faktiske kunnskapene om Eritrea-saken under høringen.»

Mine svar under høringen 30. april refererte seg til saker der

- i. det er sannsynlig at Forsvaret ikke har gjort de undersøkelser som var nødvendige for å ivareta sitt ansvar i henhold til eksportkontrollregelverket, og/eller
- ii. det kunne foreligge brudd på saksbehandlingsrutiner og sentrale regelverk.

Et sentralt spørsmål under høringen var om Forsvaret hadde innfridd sin opplysningsplikt i sin rolle som eksportør. Det har også blitt avdekket brudd på saksbehandlingsrutiner, sentrale regelverk og god forvaltningsskikk, noe jeg ga klart uttrykk for at jeg ser svært alvorlig på. Jeg har iverksatt en rekke tiltak som følge av dette, og jeg viser her til opplistingen av de mest sentrale tiltakene under høringen.

I den såkalte Eritrea-saken var ikke Forsvaret eksportør, og hadde ingen særlige plikter i den forbindelse. De aktuelle salgene som lå til grunn for Utenriksdepartementets anmeldelse ble foretatt på auksjon før utførsel i 2012 til et norsk firma. Det var slik ingen eksport fra Forsvarets side. En eventuell eksport ville dermed i så fall bli gjennomført etter at Forsvaret hadde solgt og levert kjøretøyene, og avtalen med kjøper gjennomført. I dette tilfellet var det AS Roger Jensen Trading Co. Ltd (AS Roger Jensen) som sto ansvarlig for de opplysninger som ble gitt til UD i forbindelse med vurdering om eksporttillatelse.

Vi er kjent med at Utenriksdepartementet ikke ga eksporttillatelse da AS Roger Jensen ønsket å eksportere lastebilene til Eritrea, og at Utenriksdepartementet anmeldte forholdet 19. juni 2013 som mulig brudd på eksportkontrollregelverket og forskrift om sanksjoner mot Eritrea. I 2012 samarbeidet både Forsvaret, Forsvarsdepartementet og Utenriksdepartementet for å gi FN opplysninger som bidro til utarbeidelsen av rapporten FN ga ut 25. juli 2013. Saken om lastebilene var godt kjent gjennom media og ble dekket bredt i 2013, blant annet gjennom oppslag i NRK 6. september 2013, VG 7. september 2013 og Aftenposten 3. oktober 2013.

Jeg kjente til Eritrea-saken under høringen, men oppfattet spørsmålet fra komiteen til å omhandle saker der Forsvaret står som eksportør. Forsvaret var ikke eksportør i denne saken. Som kjent er det eksportøren som har opplysningsplikt, og dermed er ansvarlig overfor de som forvalter og håndhever eksportkontrollregelverket, som er Utenriksdepartementet.

«Det fremgår av statsrådens brev av 12. mai 2015 at Forsvaret vil bli bedt om å se nærmere på det juridiske mulighetsrommet for eventuelt å kunne nekte salg til enkeltpersoner. Komiteen ber om å bli holdt oppdatert om dette arbeidet.»

Forsvaret ble i brev av 18. mai 2015 gitt i oppdrag å se nærmere på og vurdere det juridiske handlingsrommet for eventuelt å kunne avslå tilbud om kjøp/unnlate å selge til enkeltpersoner eller et konkret selskap, da særlig i forbindelse med auksjoner.

Komiteen vil bli holdt oppdatert om vurderingene og det videre arbeidet med denne saken.

Forsvaret har for øvrig opplyst at materiellet som er solgt til AS Roger Jensen etter at utestengelsen av selskapet fra Forsvarets auksjoner ble opphevet på grunn av manglende hjemmelsgrunnlag i eksportkontrollregelverket, er stekepanner, dekk i forskjellige dimensjoner og ulike typer stoff, blant annet seilduk.

«Komiteen ber videre opplyst om statsråden kjenner til flere tilfeller av brudd på eksportkontrollregelverket enn de som så langt er omtalt i media.»

Jeg forutsetter her at spørsmålet knytter seg til saker hvor Forsvaret er eksportør, og har som nevnt i brev av 9. januar 2015 bedt Forsvaret om å gjennomgå alle salg tilbake til 2002 for å klarlegge om regelverk og rutiner har vært etterlevd, saksbehandlingen har vært forsvarlig og å belyse eventuelle uregelmessigheter i forbindelse med Forsvarets avhending av materiell. Hvis det blir avdekket brudd på eksportkontrollregelverket fra Forsvarets side gjennom dette arbeidet eller andre undersøkelser ut over det som allerede er kjent, vil komiteen bli holdt orientert.

Når det gjelder forhold rundt eksportkontrollregelverket og mulige brudd på dette, er det Utenriksdepartementet som er forvaltningsmyndigheten.

Til orientering vedlegges oversikter over forhold som må være avklart før salg i Norge og eksport av materiell. Disse er utarbeidet av Forsvarsdepartementet i dialog med Utenriksdepartementet, og oversendt Forsvaret 27. april 2015. Dette er de samme oversiktene jeg refererte til under høringen. Det presiseres i disse blant annet hvilke undersøkelser som skal være gjort ved salg og auksjoner i Norge.

Med hilsen

Ine Eriksen Søreide

Vedlegg: 1

DET KONGELIGE
FORSVARSDPARTEMENT

Forsvarsstaben

Tidl. ref.

Vår ref. **59**
2014/00703- /FD III/AUB

Dato **27 APR 2015**

**SALG AV MATERIELL I NORGE OG TIL UTLANDET - FORHOLD SOM SKAL
VÆRE VURDERT/AVKLART**

Forsvarsdepartementet (FD) har i dialog med Utenriksdepartementet utarbeidet vedlagte oversikter over forhold som anses nødvendige å vurdere/avklare vedrørende salg av materiell i Norge og til utlandet.

FD ber med dette Forsvarsstaben (FST) sørge for at gjennomføringen av salg av materiell hensyntar føringene i vedlagte dokumenter. FD gjør oppmerksom på at oversiktene ikke omfatter alle forhold ved en salgsprosess, men først og fremst er utformet med tanke på de svakheter som er avdekket knyttet til Forsvarets avhending av fartøyer.

FD ber FST ta kontakt dersom det er behov for ytterligere føringer eller avklaringer knyttet til salg av materiell i Norge og til utlandet. Departementet vil etter at føringene er implementert i Forsvaret og har fått virke over noe tid, ta vedlagte oversikter opp til revisjon med tanke på om de gir den ønskete effekt.

Med hilsen

Anders Melheim (c.f.)
ekspedisjonssjef

Postadresse
Postboks 8126 Dep
0032 Oslo

Kontoradresse
Glacisgata 1
Org.nr. 972 417 823

Økonomi og styring
Telefon 23 09 65 10
Telefaks 23 09 65 05

Saksbehandler
Audun Byre
Telefon 23096582

Forhold som må være vurdert/avklart før salg av materiell i Norge

- Materiellet er utrangert/avhendingsordre foreligger dersom dette er påkrevd.
- Godkjent avhendingsplan foreligger dersom dette er påkrevd.
 - Avhending ved salg fremgår i denne.
- Tilstands- og verdivurdering
 - Vurdering fra uavhengig tredjepart er innhentet, om mulig.
- Avhendingsmåte:
 - Direktesalg: betinger godkjenning fra FD
 - Megler
 - a) Foreligger avtale/rammeavtale iht. konkurranseprinsippet etter offentlig anskaffelsesregelverk?
 - b) Foreligger det andre grunner til ikke å benytte aktuell megler? Fortløpende vurdering, også med hensyn til potensielle kjøpere.
 - Auksjon
 - a) Foreligger avtale/rammeavtale iht. offentlig anskaffelsesregelverk?
- Vurdering av materiellet:
 - Finnes det avtalefestede begrensninger ifm. videresalg f.eks. CFE-reguleringer og krav om tredjepartslisenser?
 - Godkjenning fra FD er påkrevd dersom saken kan anses å ha politisk karakter
 - Det kan være behov for tredjepartslisenser ifm. bruksendringer
 - Ved behov for utførelse av endringer/modifikasjoner på materiellet skal dette følge ARF i tilfeller hvor dette er påkrevd.
- Vurdering av kjøper
 - Ved salg av lisenspliktig materiell, samt nærmere definerte materielltyper*:
 - a) Dersom det er kjent/sannsynlig at materiellet kjøpes for eksport skal lisensplikt vurderes og avklares med UD etter eksportkontrollloven.¹
 - b) For salg i Norge uten opplysninger som tilsier en videre eksport av materiellet:
 - Klausul i kontrakt som informerer om kjøpers plikter ifm. med et videresalg/eksport av materiellet (se eget pkt. om kontrakt).
- Alle salgskontrakter skal være basert på Forsvarets vilkår, som ivaretar:
 - Vilkår om at materiell kan være gjenstand for lisensplikt ved utførsel, jf Utenriksdepartementets forskrift om eksport av forsvarsmateriell, flerbruksvarer, teknologi og tjenester av 19. juni 2013 nr 718, og at kjøper har ansvar for å søke UD om eksporttillatelse ved eventuell eksport
 - Forutsetning om nødvendige myndigheters og aktørers godkjenning (f.eks. UD, FD, TPT)
 - Mislighold, eksempelvis tilbakeholdt informasjon fra kjøper
 - Utvidet hevingsadgang, eksempelvis
 - a) hvis kjøper blir dømt for korrupsjon eller bedrageri
 - b) dersom omstendighetene rundt materiellets bruk eller kjøper endres vesentlig

¹ Se skjema «Forhold som må være vurdert/avklart før salg av materiell til utlandet».

- Kjøpers opplysningsplikt
- Gjennomføring av salg
 - Vurdering om forutsetninger for salg har endret seg
 - a) Om materiellet fremdeles ikke er tiltenkt for eksport
 - b) Ev. omstendigheter ved kjøper
 - Utarbeide salgsprotokoll som inkluderer
 - a) Tid, sted og personer til stede ved overtagelse
 - b) Salgskontrakt
 - c) Relevant dokumentert korrespondanse mellom partene i salgsprosessen, herunder en eventuell dialog med UD
 - d) Bill of sale, der dette er nyttet
 - e) Melding om sletting til kjøretøyregistre, NOR/NIS, der dette er relevant
 - f) Betalingsbekreftelse eller bankgaranti (dersom betaling ikke skjer på tidspunkt for kontraktsinngåelse)
 - g) Dersom det fremgår divergerende opplysninger i ovennevnte dokumentasjon, skal dette beskrives nærmere i eget vedlegg

***Materiell av type, størrelsesorden eller verdi som tilsier at en eventuell eksport kan medføre begrensninger i forhold til sluttbruk. Vurdering av materiellet ift catch-all skal derfor rutinemessig gjennomføres. Materiell som vurderes ikke å være omfattet av denne beskrivelsen skal ved tvilstilfeller fremlegges UD for vurdering.**

Forhold som må være vurdert/avklart før salg av materiell til utlandet

- Materiellet er utrangert/avhendingsordre foreligger dersom dette er påkrevd.
- Godkjent avhendingsplan foreligger dersom dette er påkrevd.
 - Avhending ved salg fremgår i denne.
- Tilstands- og verdivurdering
 - Vurdering fra uavhengig tredjepart er innhentet, om mulig.
- Søke Utenriksdepartementet om forhåndstilsagn/-tillatelse til utførsel i tråd med Forskrift om eksport av forsvarsmateriell, flerbruksvarer, teknologi og tjenester.¹
 - Ved søknad om forhåndstilsagn/-eksport, skal det vedlegges teknisk informasjon/beskrivelse av utstyret og dokumentasjon om sluttbruker. Det må i denne sammenheng avklares med UD om det konkrete salget betinger myndighetsbekreftet sluttbrukererklæring med reeksportklausul, eller dokumentasjon som godtgjør sluttbruker. Dokumentasjonen skal også bekrefte den endelige sluttbruk.
 - Før søknad sendes UD, må det avklares om det foreligger klausul om reeksport for det aktuelle utstyret som skal selges fra det opprinnelige eksportlandet. Dersom det er tilfellet, skal godkjenning fra det opprinnelige eksportlandet om reeksport vedlegges søknaden.
 - Merk at UD kan be om enhver informasjon eller dokumentasjon knyttet til en søknad om forhåndstilsagn/-utførsel.
- Vurdering av kjøper
 - Dersom det er kjent/sannsynlig at materiellet kjøpes i Norge for senere eksport skal lisensplikt vurderes og avklares med UD etter eksportkontrollloven.
 - Sjekk av kjøperen skal utføres. Informasjonen forelegges UD for vurdering av lisensplikt. Følgende bør undersøkes:
 - a) likviditet, egenkapital og heftelser
 - b) styre og styresammensetning
 - c) historikk
 - d) habilitet og bindinger
 - e) referanser og tidligere kundelister
 - Sjekk av en eventuell utenlandsk megler som nyttes i forbindelse med salget
 - a) Informasjon om eventuell megler skal forelegges UD i forbindelse med søknad om forhåndstilsagn/tillatelse til salg til utenlandsk kjøper
- Salgsmåte:
 - Direktesalg: betinger godkjenning fra FD
 - Megler
 - a) Foreligger avtale/rammeavtale iht. konkurranseprinsippet etter offentlig anskaffelsesregelverk?
 - b) Foreligger det andre grunner til ikke å benytte aktuell megler? Fortløpende vurdering, også med hensyn til potensielle kjøpere.

¹ Lisensplikten fremgår i forskriftens Kap. 2. Merk at det i tillegg til lisensplikt for forsvarsrelaterte varer beskrevet på liste I og flerbruksvarer beskrevet på liste II (vedlegg til forskriften), er det jf Kap. 2 § 4 i tillegg også lisensplikt for materiell som har vært særlig konstruert eller modifisert for militært formål, uavhengig av nåværende tilstand. I tillegg til lisensplikten for varer, nærmere angitt teknologi (herunder immaterielle ytelser), tekniske datapakker eller produksjonsrettigheter (§ 3), er det lisensplikt også for tjenester (§ 5), handel og formidling (§6) og for enhver vare (catch-all), uavhengig av listene, under visse omstendigheter (§ 7).

- Auksjon
 - a) Foreligger avtale/rammeavtale iht. offentlig anskaffelsesregelverk?
- Ytterligere vurdering av materiellet:
 - Finnes det avtalefestede begrensninger ifm. videresalg f.eks. CFE-reguleringer og krav om tredjepartslisenser?
 - a) Godkjennelse fra FD er påkrevd dersom saken kan anses å ha politisk karakter
 - b) Det kan være behov for tredjepartslisenser ifm. bruksendringer
 - c) Utførelse av endringene/modifikasjonene skal følge ARF dersom dette er relevant.
 - Alle salgskontrakter skal være basert på Forsvarets vilkår, som ivaretar:
 - Forutsetning om informasjonstilgang for avklaring av eventuell lisensplikt
 - Forutsetning om nødvendige myndigheters og aktørers godkjenning (f.eks. UD, FD, TPT)
 - Dokumentert sluttbrukererklæring ved eksport av lisenspliktig materiell
 - Mislighold, eksempelvis tilbakeholdt informasjon fra kjøper som har påvirkning på eksporten av materiellet
 - Utvidet hevingsadgang, eksempelvis
 - a) hvis kjøper blir dømt for korrupsjon eller bedrageri
 - b) dersom omstendighetene rundt materiellets bruk eller kjøper endres vesentlig
 - c) dersom forhold endrer lisensplikt fra salgstidspunkt til utførelse av materiellet
 - Kjøpers opplysningsplikt
 - Gjennomføring av salg
 - Vurdering om forutsetninger for salg har endret seg
 - a) Sluttbruk, herunder om materiellet skal eksporteres og transporteres til samme land som tidligere angitt
 - b) Omstendigheter ved kjøper
 - Utarbeide salgsprotokoll som inkluderer
 - a) Tid, sted og personer til stede ved overtagelse
 - b) Salgskontrakt
 - c) Utførelselisens
 - d) Tolldeklarasjon
 - e) Relevant dokumentert korrespondanse mellom partene i salgsprosessen, herunder dialogen med UD
 - f) Bill of sale, der dette er nyttet
 - g) Melding om sletting til kjøretøyregistre, NOR/NIS, der dette er relevant
 - h) Betalingsbekreftelse eller bankgaranti (dersom betaling ikke skjer på tidspunkt for kontraktsinngåelse)
 - i) Dersom det fremgår divergerende opplysninger i ovennevnte dokumentasjon, skal dette beskrives nærmere i eget vedlegg

*Materiell av type, størrelsesorden eller verdi som tilsier at en eventuell eksport kan medføre begrensninger i forhold til sluttbruk. Catch all-vurdering skal derfor rutinemessig gjennomføres. Materiell som vurderes ikke å være omfattet av denne beskrivelsen skal ved tvilstilfeller fremlegges UD for vurdering.